

Växjösamtalet 2006

Utgångspunkt för diskussionerna i årets samtal var den nyutkomna antologin "Bor vi i samma stad" (Broms Wessel, Tunström & Bradly, red) där stadsutveckling och stadsliv diskuteras ur ett mångfaldsperspektiv. Fem grupper koncentrerade samtalet kring var sin huvudfråga, och berörde kort även övriga frågor. Här följer en sammanfattning av gruppdiskussionerna sammanställd av Inger Bergström.

Vart tog staden vägen?

Gruppen ansåg det problematiskt att tala i termer av stad - icke stad. Ordet stad används ofta som om det fanns en allmängiltig definition. Men vad är stad? Menar man den fysiska staden så ligger den ju kvar, den är permanent. Men menar man stadslivet så finns det i dag kanske i förorten. I det vi ofta kallar icke-stad. Medan innerstaden förändrats och i stället för att främst rymma boendes vardagsliv, alltmer kommit att bli en slags närturistort; centrum för regionens shopping och nöjesliv. Det är inte staden som flyttat utan människorna/stadslivet. Dessutom - stadslivets värderingar sprids med media och lantbefolkningen lever också ett urbant liv, ofta pendlar t ex någon familjemedlem till ett jobb i en närbelägen tätort.

Avgör tätheten?

Är det tätheten som gör staden? En gruppdeltagare hävdade att det krävs en kritisk massa för att urbanitet skall uppstå. Gunnar Asplund myntade orden: Urbaniseringen är en eld, det krävs en kritisk massa för att det skall brinna. Sådan stad har vi kanske inte medvetet byggt sedan det sena 20-talet. Men andra påpekade att det är svårt att tänka sig staden endast som en materialitet; staden är hela tiden i förvandling.

Eller livsstilen?

Det finns föreställning om pulsen hos folk som hela tiden är uppkopplade och talar med människor på andra platser. Alla är rörliga. Folk är ständigt på väg. Vi vill komma snabbt mellan två platser. Vi vill byta jobb/karriär flera gånger men vi vill inte flytta, åtminstone inte av den orsaken. Hur många och vilka bor där vi vill bo? Vill man bo på en plats eller i en form? Vad är det som gör att det bara är 2000 som vill bo i den fantastiska småstaden Sölvesborg? Kan orsaken att fler vill bo i förorten Bergsjön än i Sölvesborg vara att i Bergsjön bor man samtidigt i Göteborg?

Antagandet att alla singlar i staden är yuppies är helt fel. Många är ensamstående kvinnor. Och småpratet finns även ute i den fysiska staden. På Storgatan och Torget. Det är en förenklad analys av rörlighet som förs i diskursen om staden.

Några gruppdeltagare såg en trend att flytta från storstaden. Man kan bli trött på alla byggen och all oreda, mätt på storstaden. Och vilja flytta tillbaka till sina rötter. Hur mycket frivillighet ligger i det sub-urbana livet? Vår planering är detaljstyrande, det har normerats en form efter viken vi skall leva och den manglas ut överallt.

Eller funktionen?

Miljonprogrammet kan ur funktionssynpunkt ses som städer som har ruraliserats eftersom samhället dragit sig därifrån och minskat funktionerna som gav förstaden mening. Det är som

öar och pulsen finns i köpcentrum. Men som form var det öar förr också; byar och småstäder i jordbrukslandskapet.

Står de administrativa byggnaderna fortfarande för makt när departementen flyttar ut?

Vad är urbaniteten?

Har Stureplan blivit mer urbant? Småbutikerna har försvunnit. Städernas centrala delar är inga lokala samhällen som förr, de befolkas av besökare i en slags närturism. Men det finns även folk som bor där. Om järnaffären byts till 7-eleven så har möjligen urbaniteten bytt form, men den har inte försvunnit.

Staden är en högre social form, ansåg en gruppmedlem; staden är mycket mer komplicerad än byn. Staden är platsen för drömmar och framtidsmöjligheter. Men mötesplatserna finns även i Miljonprogrammet, kanske ännu mer eftersom där är många hemma på dagarna. Vems stad är det egentligen? Vilka åker till stan och går på café? Somliga Stockholmare åker aldrig in till stan.

Alla städer under 100.000 invånare krymper. Växjö balanserar på det invånarantalet. I krympande städer finns en trogen befolkning, alla sticker inte. Men vissa typer av bostäder lämnas först. I Sandviken lämnades Miljonprogrammet. Karlskoga fick riva.

Det är en väldigt stor utflyttning till landsbygden, hävdade en i gruppen - är staden verkligen så attraktiv? Eller bara en nödvändig försörjningsmotor? En annan i gruppen hävdade att det finns statistik som visar att de gamla köpingarna/municipalsamhällena inte är attraktiva i dag. Folk väljer antingen staden eller landsbygden. Framtiden för dessa samhällen beror på var de ligger. För barnfamiljer är det svårt att bo hur perifert som helst, det gäller att få ihop sitt vardagsliv. Närhet till skola är viktigt, och det är bra att kunna klara sig utan två bilar. Allmänna kommunikationer är nödvändiga. Tillgänglighet är avgörande för urbaniteten.

Typologin gör inte stad utan förort av det nya. Vi bygger förorter även i innerstaden.

Attraktivitet och varumärken

Numera talar man om städers varumärken och attraktivitet har blivit ett kvalitetsbegrepp. Att dra till sig folk utifrån är värdet, att vara en god boplats räcker inte längre. Attraktiviteten stavas ofta stadsmässighet. Denna har inte med stadens storlek eller invånarantal att göra. Det finns städer på 200 invånare som uppfattas som stad, medan t ex Angered innehåller alla stadsfunktioner men inte anses vara stad. Ulricehamn har 50.000 invånare men mångfalden är mycket större där än i en lika stor förort. Man skall se till dygnets alla timmar. Vad ger t ex Sölvesborg ett kvällsliv medan andra städer är stendöda på kvällen? Kan det vara årsringarna som gör staden?

Det finns en otålighet. Men alla samhällen har behov av en tröghet. Platsen är alltid under omvandlig och det är en trög process. Stadsmässigheten kan inte infinna sig från dag ett. Stadsmässigheten i stenstaden har vuxit fram under lång tid. Staden la ut gator och sålde tomter och det som växte var ganska stor frihet. Skall man kunna riva i städer? Favoriter Tokyo eller N.Y. I Tokyo river man.

Marknadsföringen görs till en del av planprocessen. Omlandet finns inte längre kvar i analysen. Kommuner tävlar i stället för att se till hela regionen. Men alla städers hemsidor ser precis likadana ut. Alla konkurrerar med samma kvaliteter.

Staden som ekonomisk motor

Regionen är ett allt viktigare perspektiv. Arbetsmarknaden har förändrats. Småstädernas beroende av omlandet ökar. Men även de stora innerstäderna är mer beroende av omlandet än någonsin. Det globala perspektivet blir allt viktigare för städernas försörjning.

I dag finns en ny våg av medveten urbanisering, en satsning på stadsmiljön som ny ekonomisk motor. Staden är platsen för individens försörjning. Och i miljonprogrammet är det oerhört svårt att försörja sig och t ex starta en butik.

Någon ansåg att regionalpolitik mest är motiv för att flytta om individer i samhället.

Planering

Det är mycket snack och litet verkstad; alla planerar, inget händer. Vi ser ofta regler som begränsningar. Det kan väl inte vara reglernas fel att vi inte kan bygga stad. Det offentliga måste ta egna initiativ.

Elitskapet med dess ansvar har omöjliggjorts för det ses inte positivt att vara elit. System i Finland som vi tycker ger bra stadsmiljöer kan av det skälet inte funka i Sverige. Bilden av boendet är också väldigt endimensionell. Funktionerna utanför bostaden organiseras inte. Möjligen kan den närmaste bostadsmiljön planeras. Allt annat har förpassats till marknaden.

Vi planerare är ofta rörande överens om vad vi vill uppnå. Men så kommer miljöbalken och det blir mycket sparande och skyddande. Vi är hänvisade att bygga på de mellanrum som miljöbalken lämnar över till oss.

I Sverige är det ett sätt som är rätt åt gången. Varför är vi svenskar så extremt konsensusorienterade? Vi skall göra allt tillsammans. Varför jobbar man inte i det konfliktfyllda spänningsfältet i stället? Vi borde också ha ett mer internationellt perspektiv. Progressiv planering som t ex Holland och England har helt andra system. Avregleringen i Sverige har tagit bort spänningen mellan det fasta systemet och viljorna utifrån.

Stadspolitik

I många städer framställer man staden som a-politisk, men all fysisk planering är politisk. Vad är det politiska uppdraget i stadens utbyggnad? Marknaden kan ju bygga allt! Fortfarande planeras med funktionsseparering, ingen aktör har ansvar för hela staden. I Finland finns en stadspolitik. Politiken i Sverige är mycket pragmatisk i dag med för litet risktagande. Vi är det mest administrerade av världens länder, men organiserade för industrisamhället. Kartan för dagens stadsutveckling ser annorlunda ut.

Visionen är en förutsättning för politiken

Är visionen en gåva som vi planerare ger befolkningen? Man ser det ofta som en form som skall genomföras till punkt och pricka. Visionen är viktig men vi måste finna en metod att kunna suga upp förändrade förutsättningar. Utan idéer kan inte politikerna börja arbeta men nya idéer måste kunna flikas in, man måste arbeta aktivt och demokratiskt med visionerna.

Vi lever i en vision som formulerades i efterkrigstiden och byggdes på 60-talet. Visionen är gles grön stad och bygger på bilismen. Idén är att hela landet skall leva. Täta staden är en motvision till den glesa staden. Men vi sitter fast i den gamla visionens tröghet.

Staden och regionen – var går gränsen?

Gruppen menade att man måste skilja stad, som definierad som tät bebyggelse, från stadsregion. Det finns även lokala tätheter i det glesa. För att kunna tala om stadsfunktion menade gruppen att man även måste se till typ av bebyggelse. Vill man skilja stad från land bör man inte bygga för högt i små orter och inte bygga flerfamiljshus på landet.

Landsbygdsplanering saknas

Det saknas planering för landsbygden – att planera gränser mellan stad & land. Problemet är rural-urban fringe – där folk vill bo glest. Staden bör förtätas, den har ökat sin yta 6-falt, men minskat sin täthet. Men alla är inte förtjusta i förtätning. ”Onödiga” slyområden är inte alltid så oanvända! Men det finns andra oanvända områden som man kan bygga på. Allt grönt är inte användbart. Räcker det då med att förtäta? Hindrar det folk att exurbanisera sig?

Det saknas modern bybildning på landsbygden. Landsbygden bebyggs precis som staden, i form av projekt. Landsbygden blir en produkt. Det gäller att värna om landsbygdens gleshet. Hur bevara denna gleshet, planeringsmässigt & politiskt?

Förtätning används som marknadsföring. Man projicerar tydliga bilder för investering I staden kan detta fungera medan landsbygden saknar liknade planering som styr upp hur folk ”själva väljer”. Hur drar man då in allmänheten i denna process; den *deliberativa demokratin*? Hur skapar man intressegrupper kring olika visioner, och hur gör man för att släppa in dessa grupper i planprocessen?

Varför inte bejaka expansion i småorterna! Vad är det för behov som tillfredsställs i småorterna som gör att folk faktiskt vill bo där? Planeringen bör skapa långsiktiga bilder/visioner var man skall investera i sitt boende eller näring. Skapa landsbygd och hålla staden borta – t ex vara restriktiva med avstyckning till villatomter på landet.

Vems visioner?

Är det så att det är tjänstemännen som i praktiken bedriver visionsarbetet genom planprocessen? Borde inte tjänstemännen vara utförare och politikerna och tjänstemännen gemensamt stå för visionerna? Men var skapas den arenan?

I visionsarbete bör man tala om kvaliteter snarare än att peka ut geografiska platser. Hur arbetar planeringen kommunöverskridande med regionala visioner, inte minst politiskt? Finns det en risk för centrum – periferiförhållanden, att den regionala centrumortens syn styr? Vem ansvarar egentligen för regionplaneringen i praktiken? Hur bildar man regioner som fungerar och hur anpassar man sig till EU-retoriken kring det regionala självstyret?

Ingens bostad.

Planerar vi vårt boende för ingen genom att göra den användbar för alla? Trots att alla har olika behov t ex beroende på livsfas? Då är vi alltför rädda för kategoriboende, vi måste våga se att det finns! Det handlar dock inte bara om livsfas, utan även om resurser, men hur bygger man billigt? Idag går det i princip bara där det finns billig mark i periferin, och härigenom zonerar staden och vi får en marginalisering av vissa områden. Vi måste våga bygga med lägre standard!

Hur hanterar vi mellanrummen, de stora ickeytor, som efterkrigstidens stadsutvidgning skapat?

Vad är stadsmässighet? Rutnät? Det har funnits olika idéer genom tiderna. Skapar den täta staden problemen, eller är 60 talsstaden problemet? I dag ses Miljonprogrammet med nya ögon. Staden måste tåla olika årsringar och de nya satelliterna måste kopplas till varandra eller till staden. Är syftet med mellanrummen att de ska fyllas?

Trygghet och gränser

Skall vi acceptera att det finns otrygghet inom vissa områden? Mellan hus, mellan stadsplaner, mellan stadsdelar? Idag har man med otryggheten som faktor i detaljplaneringen. Vi bör skapa rum att vistas i, staden är till för människorna. Det är positivt med ordning och reda. Vi bör skapa goda strukturer och goda tillgängligheter genom silning, tillgänglighet, och kontakter till andra områden; nya stråk för att utöka kontakten mellan boende.

50-talets goda mellanrum var med i en helhet, där kommunen tog ansvar. Idag vill inte kommunen ta ansvar finns inga pengar, ansvaret överläts till den enskilde.

Bilen i mellanrummet

Skapar bilarna problemen i mellanrummen, är bilarna i "vägen"? Och måste vi kunna sila igenom staden med bilen eller räcker det med att gå? Utifrånmatning skapar baksidor som är svåra att hantera. 60 talet planerade en bra trafiklösning, den skapar goda miljöer för andra trafikanter.

Vem äger mellanrummet?

Vem äger mellanrummet, grannen eller den som vill ta det i anspråk? Lag eller mänskliga möten, konflikthantering? Vad styr mellanrummen?

Olika etniska grupper i USA tar över mellanrummen, tex Chinatown, Mexikanska stadsdelar

Mellanrumsplanering

Mellanrummet är det öppna, befriande rummet. Konsten att tillfoga nya fragment av kvalitet utan att ta bort det som redan är bra. Gör mellanrumsplaner, definiera mellanrum, se platsers möjligheter! Det kan bli utvecklingsplaner eller handlingsplaner. Det gäller att söka kvalitéer i problemområden, föra diskussioner mellan olika kunskaper. Kommunen måste få med aktörerna i att styra stadsbyggandet för att skapa möjligheter för sociala händelser.

I vilken ordning, struktur, ingår mellanrummen? Man bör inte bara titta på dem som plats för exploatering. Teknisk, abstrakt ordning skall omvandlas till mänsklig ordning. Det är lätt att de starka tar över. Allas viljor kommer inte fram. Mellanrum är en stor potential som vi ska vara rädda om och utnyttja till invånarna. Mellanrummen skall fyllas med funktion som ger en bra urban miljö. Men allt behöver inte vara planerat. Odefinierade ytor, gränsland, mellanrum måste finnas. Liv finns i mellanrum.

Avbefolkningen av landsbygden är ett hot mot mellanrummen, landsbygdens avfolkade tätorter är nya mellanrum.

Låt medborgarna ta fram en gemensam vision för stadsbyggande, exempel från Florens. Är Hammarby sjöstad exempel på god stadsplanering där mellanrummen är väl definierade? Det går inte att förenkla stadsbyggandet med ett bra exempel. Kanske måste platsen avgöra om det är för glest eller för tätt. Platsen i modellen – det dubbla seendet. Vi måste våga prata om modeller.

Står centrala och lokala miljöambitioner i konflikt?

Hur långt kan ambitionen att med EU-direktiv, regler och riktlinjer skona miljön och värna vår hälsa? Ska ha en normativ styrning där framförallt det som går att sätta siffror på ska gå att reglera. Det finns en risk att vi blir fångna av reglerna. Dessa har i och för sig kommit till i vällovligt syfte men när de ska tillämpas i en konkret situation kan de ibland framstå som absurda.

Går det att ha en mer intuitiv planering och är en sådan förenlig med rättsäkerhet och ett långsiktigt tänkande? Många i gruppen förordade mer målinriktade bestämmelser typ ”trevnad”. -Att ange en ambition som det är möjligt att föra samtal kring. Ansvar att tolka kriterierna bör sedan vara politiskt.

Olika önskemål

Det går inte att tillgodose alla önsknings, planering är alltid en avvägning. Behoven och förutsättningarna är väsensskilda i olika delar av landet. Det är ofta ekonomin som sätter ramarna. I Stockholm och andra expansiva regioner kan man ställa högre krav än i övriga delar av landet.

Vilka stadsbyggnadsideal har vi. Tätt eller glest? Hushållning och miljö talar för tätt – men vill folk bo så? Det går att utnyttja tekniken bättre för att skydda mot buller exempelvis genom tystare asfalt eller krav på tystare däck och bilmotorer.

Kommunerna är svaga i EU

Var går gränserna för det lokala självbestämmandet och hur formuleras gränserna?

Utvecklingen efter EU innebär att vi tvingats anpassa oss till övriga Europa med en starkare statlig styrning och svagare kommuner. Lokala politiker ojar sig över den centrala styrningen, hur länge kan det kommunala planmonopolet bestå?

Planering

Planering är i första hand en politisk fråga. En avvägning mellan att väga och våga.

Myndigheterna är ett verktyg för den centrala politiken. Men det saknas en politisk debatt om stadsutveckling på central nivå. Miljölagstiftningen sätter större press på planeringen och stärker den centrala styrningen. Hur påverkar man den centrala politiken? Planbestämmelser måste både formuleras och tillämpas med sunt förnuft. Det finns idag en stor klyfta mellan lokal och nationell nivå i synen på planeringens gränser.

Ram eller norm?

Frågan är om vi ska ha en normlagstiftning eller ramlagstiftning. Vi behöver några gemensamma regler i landet. Dom får dock inte vara för precisa. Viktigt är att utgå ifrån den lokala platsens förutsättningar. Lokala regler kan innebära både skärpningar och lättnader av miljökraven. Politikerna är inte en homogen grupp. Motsättningarna skulle kunna öka om varje lokalsamhälle skulle få sätta egna regler.

Diskussionen sker kring varje normvärde för sig utifrån en fragmentisering av olika frågor. Detta innebär att helhetssynen försvinner. En bidragande orsak till denna utveckling är massmedia som har svårt att förmedla komplexa frågor.

Absurd vällovlighet

Det bästa blir får inte bli det godas fiende. Just nu är det en stor rädsla för att göra fel. En olycka vid en lekplats innebär att lekplatserna blir för tillrättalagda. Lekplatsen måste

stimulera barnens fantasi – nu är dom för säkra. Någon stans på vägen blir det vällovliga en absurditet.

Ett sådant exempel är NATURA2000. Tanken i Bryssel att värna om olika naturtyper har hanterats på ett sätt som gör att det goda syftet försvunnit på vägen. En orsak är den alltför vetenskapliga ansatsen och att det starka intresset tillkommit utan vägning mot andra intressen. Det är också svårt att tillämpa och till synes vetenskapliga argument blir alltför starka och svåra att väga emot.

Ett annat exempel är tillgänglighet. Hur långt ska man ta hänsyn och hur mycket ska det gå ut över andra. Ett exempel är lågt satta kortläsare för att öppna dörrar för rullstolsburna skapar svårighet för andra att nyttja. En annan fråga är vem som ska betala för den höga ambitionen i tillgänglighet. Som det nu är får byggherre/hyresgäster betala för något som gynnar hela skattekollektivet. Det är lätt att ställa krav när man inte ska betala själv.

I tiden

Olika frågor har olika aktualitet i olika tidevarv. En kraftig förskjutning har skett från sociala till miljöfrågor. Nu tränger ekonomin och det sociala på. I Växjö är det just nu tillgänglighet – tidigare var det jämställdhet – integration – mångfald. Det måste finnas utrymme för vissa värderingsförskjutningar – men vissa grundläggande krav måste alltid vara uppfyllda.

I livets olika skeden har man olika krav. Numera ser våra livsstilar mycket olika ut, hur anpassas regelverket till detta? Kan vi skapa en mångfald av olika miljöer idag? Förr fanns skälighetsbedömningar bl a i detaljplaner. Nu försvinner detta och ersätts av detaljregler. Genom detaljerade regler tonas ansvaret ned hos dom som fattar beslut. Men det är på den lokala nivån som det är det lättast att göra svåra avvägningar. Ofta får enskilda för stort inflytande. Exempelvis den individ som klagat på klockringning i kyrkan kan få rätt på bekostnad av alla de som tycker att sådana ljud hör staden till. Dessutom finns det människor som klagat på allt.

Vad är det långsiktigt hållbara? Det är oftast strukturen som överlever längst. Inom strukturerna kan stora förändringar ske. Det är dock inte alltid lätt att se vilken typ av faktorer som överlever. Vissa städer och bosättningar har gått under genom historiens förlopp, det kommer säkert att ske så även fortsättningsvis. Rutnätsstaden har dock visat sig vara hållbar. Hur hittar man de tillfällen då avgörande strukturerande beslut fattas?

Konflikt

Centrala och lokala miljöambitioner är i konflikt. Vem skall bestämma? Vad finns för strategi för att få upp detta på nationell nivå? Ansvarskommittén kommer nu med skrift men det är bara det offentliga samtalet som verkligen kan förändra. Växjösamtalet borde tillstålla våra politiker en skarp not att få dessa frågor in i politiken. Vi bör prata i politiska termer. Är det rätt att studenter skall bo i skatteskrapan? Vad är mått på god bebyggd miljö? Det som skett är att politiken har lämnat arenan och mer och mer är tjänstemannastyr. Svar från en politiker: Är ni säkra på att politiker lämnat – har vi inte blivit uteslutna?

Har vi förlorat stadens rum?

Nej, vi har inte förlorat stadens rum, men de har bytt plats, karaktär och betydelser. Så kan man sammanfatta gruppens diskussioner. Känslan av förlorade offentliga rum kan bero på mängden av aktörer, på en synbarlig fragmentisering. Vi har behov av många olika sorters offentliga rum, också de traditionella. Alla används inte hela tiden. Intresset för det offentliga rummet har ökat. Men vad är det offentliga rummet, hur talar man om det? Hur uppstår det?

Nya platser

Nya platser kan ses som offentliga t ex balkonger, förträdgårdar, koloniträdgårdar, bibliotek, liksom trapphus, portar och andra gemensamma rum för i ett bostadsområde. Balkongen blir allt viktigare idag. Den blir större och ersätter odlingslotten för många. Det halvprivata rummet är viktigt för att skapa trygghet. Det ger möjlighet till uppsikt och till gemensamma aktiviteter.

Men givetvis finns även de mer traditionella offentliga platserna som torg och gator kvar i staden. Platser för demonstrationer och protester, även om de inte alltid används till just det. Den konstnärliga dimensionen är viktig. Vi behöver platser att trivas på.

Offentligt och publikt

Man kan skilja på det offentliga och det publika rummet. Det senare är det *funktionellt* offentliga rummet; hur rummet används och fungerar. Medan det förra, det *administrativt* offentliga, syftar på ägandeformer och vem som bestämmer över rummet. (Publik = allmän, offentlig = öppen, red:s anm). I det långa loppet är det viktigt att slå vakt om det offentliga rummet i juridisk mening.

Hur tydliga är våra offentliga rum? Under folkhemsbygget, efterkrigstidens planering, legitimerade sig det offentliga inte främst genom byggnader utan genom ”statens omsorgsfulla hand”. I många av våra förorter från den tiden finns därför inga offentliga rum eller byggnader. I dag utspelar sig det offentliga livet även på Internet. Vi använder inte det offentliga rummet på samma sätt idag som tidigare, före ”kommunikationssamhället”. Det finns också en tendens att det offentliga rummet flyttat inomhus.

Offentligt inomhus

Bibliotekets roll och utformning har förändrats genom tiderna och är en bra bild av offentlighetens utveckling. Här fanns två motsatta synpunkter i gruppen. Några hävdade att det tidigare fanns fler sådana offentliga rum i staden, men att dessa nu blivit privatiserade. I många städer flyttas biblioteken upp till andra våningen till förmån för Systembolag eller liknande.

Men alla höll inte med. Mindre bibliotek kanske får maka på sig (folkbiblioteken). I gengäld har det på kort tid byggts tre universitetsbibliotek. För tio år sedan dömde man ut boken, men idag ser vi att det inte blev som man trodde. Institutionen Biblioteket har utvecklats och är nu starkare än någonsin. Biblioteken är mer öppna idag än förr. Då var det hårdare regler för hur man fick bete sig på biblioteket, idag är det mer av en aktiv mötesplats.

Stora affärskedjor tar över staden. Samma affärer i alla städer i Sverige. Det utarmar det offentliga rummet. Det lär finnas en gata i San Fransisco där man i planbestämmelserna förbjudit stora kedjor att etablera sig. Men vill man i svensk detaljplanering reglera vilka affärer som skall få etablera sig? Det är bättre att skapa samsyn genom dialog mellan kommun, fastighetsägare och nyttjare.

Bostadens gemensamhetsutrymmen

Gemensamma utrymmen i bostadsområdet har försvunnit, möjlighet att göra saker tillsammans i området har minskat. Stadsplanering och bostadsplanering hänger inte med i samhällsutvecklingen på samma sätt som biblioteken gjort. Större öppenhet, fler möjligheter att göra saker tillsammans utan att konsumera behövs. T ex gårdar, där de som bor kan ha ett gemensamt rum. Trapphuset är också viktigt som mellanrum mellan det offentliga och det privata. Vettiga programskrivningar behövs från arkitekter och beställare. Programmet utgör grund för hur resultatet blir till slut. Bra exempel är storgårdskvarteren.

Vem sköter mellanrummen?

Det finns många rum i staden tillkomna utan speciell strävan. Det hänger samman med funktionsuppdelningen under efterkrigstiden. Man byggde grannskapsenheter var för sig och bredvid varandra. Detta skapade impedimenten. Trafiken styr mycket i den planeringen och de skapade kringfartslederna gör att man inte ser staden.

Underhåll är viktigt. Det ger en signal, det säger något om hur staden tar hand om sina människor. Det är också som en annons för den som kommer utifrån. Särskilt svårt är att få engagemang för ”mellanrummen”. Här har kommunen ett stort ansvar! Frågan är hur man kan kombinera offentligt ansvar med privat/individuellt engagemang för platser.

Vad är det människor söker i villaboendet? Är det kopplingen till jorden? Att skapa tillgång till odling, även för dem som bor i lägenhet, kunde vara ett sätt att använda impedimenten. De kan bli trädgårdar eller koloniträdgårdar. Även de är gemensamma offentliga rum.

Exemplet Jakriborg

Jakriborg är ett exempel på att även juridiskt privata rum kan vara offentliga i betydelsen publika. Stadsrummen i Jakriborg är helt privata rent juridiskt, men man har byggt bilden av det offentliga. Här hettade det till i gruppens diskussioner. Alla bostäder är hyreslägenheter och vem som får bo där bestäms i princip av byggherrarna bröderna Berggren. Man har lånat bilden av staden och skapat dess totala motsats, menade några. Andra ansåg att Jakriborg visserligen är hemskt fult men att just gatorna, gatusystemet, är tilltalande. Och eftersom många människor gillar Jakriborg så måste det finnas något som tilltalar folk, kanske just gatusystemet? Kan bilden av det offentliga rummet alltså vara lönsam? Man skapar ett fint torg och de som bor där upplever det som ett äkta offentligt rum och nya boende lockas av det och trivas. Offentlighet i juridisk mening är inte lönsam, men kanske bilden av det.

Ny planering

Att bygga offentliga rum innebär att man bygger in en flexibilitet i samhället. Kan man planera för ett offentligt liv? Är det mer regleringar som krävs eller mindre? Den krassa ekonomin gör det svårt att planera in rum som inte har något tydligt syfte för marknaden. Det behövs kanske ett starkare initiativ från stat/kommun för att undvika mellanrum, impediment? Kanske skall vi tydligare fråga brukarna?

Vi saknar idag verktyg att få till helheten. Att t ex omvandla transportsträckor till del av staden. FÖP är ett för tunt verktyg, det behövs nya planinstrument, verktyg för att fånga in och formulera visioner. Tidigt i processen. I Haninge kallas det utvecklingsprogram. Många involveras i den processen, politiker och medborgare.

Fastighetsindelning

Ett internationellt exempel är Sporenburg i Amsterdam, där gjorde man väldigt smala fastigheter i planen. Och man får inte äga två fastigheter intill varandra, och det ska vara olika arkitekter till alla fastigheter. Ett exempel på stark styrning, men frihet inom ramen för detta. Man har skapat en modern variation på Amsterdams gamla stadskärna.

Variationsrikedom har mycket att göra med fastighetsindelning. Sammanslagningen till stora fastigheter skapar trista städer.

De offentliga rummens värde

Behovet av offentliga rum är störst hos dem som är mer platsbundna, de resurssvaga, inte hos dem som har stor rörlighet. Därför är det viktigt med offentliga rum. Medborgarplatsen i Stockholm är ett planerat och byggt offentligt rum. Men hur använder man det idag? Till restauranger och lite torghandel! Det används inte med full kapacitet. Men ligger värdet i en offentlig plats i antalet människor som använder det? Man måste våga göra tomma rum, inte alltid fylla det med en massa kiosker.

Var övergår den offentliga ytan till den samhällsekonomiska nyttan? Det offentliga rummet har tillkommit av andra än lönsamhetsskäl. Kanske finns samhällelig hållbarhet, ideologiska, eller etiska skäl att skapa offentliga rum.

Det är viktigt med arkitekturen. Det tillför boendet grundläggande värden, men det är trist med det senaste årtiondets arkitektur som är väldigt ensidig. Den yttre utformningen har fått dominera på bekostnad av områdenas funktion som sociala miljöer.

2007 års Växjösamtal

Förslag på ämnen för nästa samtal:

- Hur och var kan vi bygga billigt?
- Hur får man långsiktigt god ekonomi i val av konstruktioner & material?
- Hur bygger man för ekonomiskt utsatta grupper?
- Vems ansvar är bostadsbristen?
- Industriellt byggande
- Hur bygger man bostäder internationellt?
- Vilka stadsbyggnadstrender förekommer i olika länder?
- Förtätning av innerstaden
- Gated communities
- Nyskapade landsbygdsbyar
- Lagen Om Upphandling – hindrar eller underlättar den byggnation?
- Bjuda in entreprenörer, banker etc.
- Samtal tillsammans med miljöplanerare
- Stadsbyggnadspolitiskt manifest från partierna bör avkrävas